

-
:
/ / :
/ / :

بررسی میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم فوتبال پگاه در رقابت های لیگ حرفه ای فوتبال ایران

رحیم رمضانی نژاد^۱ _ فرهاد رحمانی نیا _ محمدرضا برومند دولق
دانشیار دانشگاه گیلان، استاد دانشگاه گیلان، عضو هیأت علمی دانشگاه شمال آمل

چکیده

هدف این تحقیق، بررسی میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه گیلان با توجه به برخی عوامل و موقعیت ها در رقابت های لیگ حرفه ای فوتبال ایران است. بدین منظور ۱۵ دیدار از رقابت های خانگی تیم پگاه در لیگ حرفه ای سال ۸۴-۱۳۸۳ به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد. ۶ آزمونگر آشنا به فوتبال و پرخاشگری های رایج در آن با حضور در استادیوم ضمن تماشای مستقیم بازی ها، رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان را ثبت کردند. برای ثبت رفتارها از چک لیستی محقق ساخته با الگو گرفتن از چک لیست پرخاشگری رابرتس و همکاران (۱۹۹۹) استفاده شد. کلیه اطلاعات پس از استخراج از چک لیست با استفاده از آزمون t مستقل، ANOVA و آزمون تعقیبی LSD در سطح $P \leq 0.05$ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته های تحقیق نشان داد که بین شیوع رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان تفاوت معنی داری وجود ندارد، ولی نتیجه مسابقه در رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان مؤثر است. به طوری که هر دو پرخاشگری بدنی و کلامی در مسابقات با نتیجه مساوی بیشتر از مسابقات با نتیجه برد و باخت بود. علاوه بر این، تفاوت معنی داری در شیوع این رفتارها با مقایسه نتیجه دیدار قبل مشاهده نشد و رفتار پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه در برابر تیم هایی که در رده بالا، پایین و وسط جدول رده بندی لیگ قرار داشتند، تقریباً برابر و یکسان بود. البته بین رفتار پرخاشگرانه بازیکنان در پست های مختلف این تیم تفاوت معنی داری مشاهده شد و این رفتارها در پست هافبک از دیگر پست ها بیشتر بود به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد که تفاوت رفتارهای پرخاشگرانه با مقایسه نتیجه مسابقه و بازی در پست های مختلف فوتبال معنی دار است.

واژه های کلیدی

رفتار پرخاشگرانه، فوتبال و لیگ حرفه ای.

مقدمه

در بین رشته‌های ورزشی که در سراسر دنیا دارای مسابقات منظم است، بی تردید ورزش فوتبال، پرطرفدارترین و پرمشارک‌ترین فعالیت و رشته ورزشی به شمار می‌آید، تا آنجا که بسیاری از کشورهای پنج قاره جهان آن را در ردیف ورزش ملی خود محسوب کرده‌اند (۹). لبریز بودن ورزشگاه‌ها از تماشاچیان در دیدارهای داخلی، ملی، قاره‌ای و جهانی و برخورداری رقابت‌ها از بینندگان چند صد میلیونی پخش تلویزیونی، فوتبال را به مردمی‌ترین ورزش جهان تبدیل کرده است. فوتبال در ایران رایج‌ترین و پرطرفدارترین ورزش هاست که در مقایسه با تمامی رشته‌ها، بیشترین تعداد ورزشکاران و تماشاگران را به خود اختصاص داده است (۱). از مسائل مهمی که در دو دهه اخیر مورد توجه اندیشمندان اجتماعی و جامعه‌شناسان قرار گرفته است، بررسی و تبیین رویدادها و حوادث خشونت‌آمیز در فوتبال است که هر چند وقت جلوه‌هایی از آن هنگام برگزاری مسابقات فوتبال در عرصه‌های ملی و بین‌المللی مشاهده می‌شود (۸). کوکلی (۱۹۹۴) بیان می‌کند ورزش، فرصتی برای بیان احساسات و هیجاناتی مانند پرخاشگری است که احتمالاً این هیجانات موجب افزایش استرس و بروز رفتارهای پرخاشگرانه می‌شود (۱۲).

فوتبال در ایران نیز روز به روز بین اقصای مختلف جامعه رو به گسترش است و به تقریب دوران گذار خود از فوتبال سنتی به دنیای حرفه‌ای را می‌گذراند. به موازات این حرکت و پیشرفت، در سال‌های اخیر خشونت و پرخاشگری در مسابقات فوتبال نیز شیوع یافته و به حوادث تلخ و تأسّف‌باری چه در عرصه ملی و چه در عرصه بین‌المللی تبدیل شده است. این موضوع نگرانی‌های فراوانی را برای دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان فوتبال فراهم کرده است.

با اینکه تیم‌های باشگاهی با عنوان باشگاه فرهنگی - ورزشی فعالیت می‌کنند، اما تا کنون در مورد نحوه رفتار ورزشکاران و طرفدارانشان در ورزشگاه‌ها بررسی جدی و زیادی صورت نگرفته است. پژوهش‌های انجام شده در مورد بروز رفتارهای پرخاشگرانه در قابت‌های ورزشی بیانگر تأثیر معنی‌دار وضعیت‌های مختلف در بروز چنین رفتارهایی است. برای مثال مشخص شده که در زمان پایانی رقابت‌های ورزشی، رفتارهای خشونت‌آمیز و پرخاشگرانه بازیکنان افزایش یافته است و همین‌طور بازیکنان تیم‌هایی که در خطر سقوط قرار دارند یا اینکه در جریان رقابت برای دستیابی به مقام قهرمانی‌اند، بیشتر به خطا و رفتارهای پرخاشگرانه مبادرت می‌ورزند (۸). با اینکه ماکسول^۱ (۲۰۰۴) بیان می‌کند که بین میزان پرخاشگری ورزشکاران با نوع رشته ورزشی، رابطه معنی‌داری وجود دارد (۹)، ولی الله قلی‌پور (۱۳۷۷) نشان داده است که بین پرخاشگری ورزشکاران جوان رشته‌های مختلف تفاوت معنی‌داری وجود ندارد (۲).

1 - Maxwell, J

بر اساس دیدگاه ریبايته^۱ (۲۰۰۴)، می توان میزان بروز رفتار پرخاشگرانه را به خود ورزشکار و نه به رشته ورزشی خاصی استناد کرد. با وجود این سطح رقابت و دیگر فرایندهای مربوط به مسابقه در بروز پرخاشگری تأثیر دارد، به ویژه اینکه در ورزش مردمی و پرتعداد فوتبال که توجه رسانه های گروهی را نیز به خود جلب کرده، این موضوع از اهمیت و حساسیت بیشتری برخوردار است. روان شناسان و افراد آگاه در مورد پرخاشگری، بررسی هایی انجام داده اند، ولی هنوز تحقیقات و مطالعات گسترده در ابعاد گوناگون موضوع پرخاشگری در ورزش مورد نیاز است. از دیدگاه فالکسن^۲ (۲۰۰۲)، سه منبع عمده پرخاشگری به نام مربیان، تماشاگران و بازیکنان فوتبال وجود دارد (۱۴)، بنابراین در بررسی پرخاشگرانه این سه منبع باید مورد توجه قرار گیرد. تحقیقات جانسون، هاتون و جانسون^۳، اگیلوی و توتکو^۴ (۱۹۶۵)، کان^۵ (۱۹۶۶) و سینگر^۶ (۱۹۶۹)، نشان داد که ورزشکاران موفق، رفتار پرخاشگرانه بیشتری نسبت به ورزشکاران ناموفق دارند (۲۴). ولکامر^۷ (۱۹۷۱) با تحقیق در مسابقات فوتبال آلمان دریافت که تیم های بازنده خطای بیشتری نسبت به تیم های برنده مرتکب می شوند (۳). آلبرچ^۸ (۱۹۷۹) هم نشان داد تیم های هندبال اروپایی در بازی هایی که برنده شده اند، خطای بیشتری نسبت به تیم های بازنده انجام داده اند (۱۳). لی فیر و پاسر^۹ (۱۹۷۴) نیز نشان دادند در لیگ ملی فوتبال بلژیک، تیم هایی که عقب بودند، کارت های زرد بیشتری برای خطا دریافت کردند (۲۳).

در پژوهشی دیگر، ویدمایر و برچ^{۱۰} (۱۹۷۴) با ارائه منحنی ارتباط پرخاشگری و موفقیت فردی، بیان داشتند که بازیکنان تراز اول دانشگاهی یا بسیار پرخاشگر بودند یا اصلاً پرخاشگر نبودند و بازیکنانی که تراز اول نبودند، در پرخاشگری تعادل داشتند. آنها همچنین دریافتند که بازیکنان خط دفاع در میان بازیکنان تراز اول، پرخاشگری بیشتری نسبت به بقیه داشتند، درحالی که در بین بازیکنان تراز اول، بازیکنان فورواردها کمترین پرخاشگری را داشتند و مدافعان موفق پرخاشگرتر از همتایان ناموفق بودند و فورواردهای موفق پرخاشگری کمتری نسبت به فورواردهای ناموفق داشتند (۱۵، ۲۳، ۲۴).

ولکامر (۱۹۷۱) در تحقیقی به این نتیجه رسید که تیم های انتهای جدول نسبت به تیم هایی که در بالای جدول رده بندی قرار دارند، پرخاشگری و خطاهای بیشتری از خود نشان می دهند، نتایج تحقیق در مورد تیم هایی که در میانه جدول قرار دارند، نشان داد که آنها پرخاشگری و خطاهای به نسبت کمی دارند (۳، ۵). وی

- 1 - Ruibyte, L
- 2 - Folkesson
- 3 - Johnson, Hutton & Johnson
- 4 - Ogilvie & Tutko
- 5 - Kane
- 6 - Singer
- 7 - Volkamer
- 8 - Albrecht
- 9 - Lefebvre & Passer
- 10 - Widmeyer & Birch

بیان کرد وقتی گل های بیشتری در جریان بازی رد و بدل می شود، پرخاشگری کمتری رخ می دهد. به طور معکوس وقتی گل های کمتری زده می شود، پرخاشگری بیشتری رخ می دهد.

از نظر ولکامر، تعداد گل زدن، تحریک را کاهش می دهد، درحالی که ناتوانی در کسب امتیاز موجب افزایش فعالیت روانی - فیزیولوژیک بازیکن شود (۳). جانسوی و دی^۱ (۱۹۷۹) نیز اظهار می کنند، پستی که ورزشکاران در آن بازی می کنند یا اساساً نوع رشته ورزشی، در بروز پاسخ پرخاشگرانه مؤثر است (۱۴). نتایج تحقیقات آندروود و وایت وود^۲ (۱۹۸۰) نشان داد که در طول دو فصل از بازی های دسته اول انگلستان، تفاوتی بین تعداد خطاهای تیم بازنده و برنده وجود نداشته است. تحقیق آنها نشان می دهد تعداد خطای بازیکنان دفاع بیشتر از بازیکنان خط حمله بوده است (۲۴). لیندراث^۳ (۱۹۸۶) برای توصیف مفهوم پرخاشگری در ورزش، پرخاشگری کلامی را از پرخاشگری بدنی جدا کرد (۱۵). این موضوع موجب شد که تنوع بیشتری از رفتارهای پرخاشگرانه مورد بررسی قرار گیرد، به طوری که هوانگ و همکاران^۴ (۱۹۹۹) نشان دادند، پرخاشگری کلامی و بدنی در ورزش های تماسی از ورزش های غیرتماسی بیشتر است (۱۶). در بررسی رفتارهای پرخاشگرانه، محل بازی (بازی های خانگی و دور از خانه) در تحقیقات بسیار کمی انجام شده است. برای مثال جونز و همکاران^۵ (۲۰۰۵) نشان دادند که تفاوت عمده ای بین الگوی پرخاشگری بازیکنان راگی در بازی های خانگی و دور از خانه وجود ندارد و حتی این تفاوت در نیمه اول و دوم بازی یا در موقعیت های مختلف بازی (برد و باخت) مشاهده نشد (۱۸). درصورتی که اس، توماس و همکاران^۶ (۲۰۰۶) با بررسی تعداد کارت های زرد بازیکنان تیم های فوتبال انگلستان، نشان دادند که بیشترین رفتار پرخاشگرانه در بازی های دور از خانه بروز پیدا می کند (۲۲). باوجوداین، هنوز جنبه های مختلفی از شیوع پرخاشگری در فوتبال باید بررسی شود که در تحقیق حاضر، میزان پرخاشگری بازیکنان پست های مختلف بر اساس نتیجه دیدار قبلی بررسی شد.

در لیگ حرفه ای فوتبال ایران، آمارهای دقیق و مشخصی در خصوص دامنه گسترش معضل پرخاشگری در فوتبال ایران به طور رسمی گزارش نشده و اغلب اطلاعات موجود، خبری و بدون پشتوانه پژوهشی است. با توجه به خلاء علمی که در مورد پدیده پرخاشگری در فوتبال حرفه ای نوپای ایران به وضوح احساس می شود، پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان بروز رفتار پرخاشگرانه بازیکنان تیم فوتبال پگاه گیلان (۱۳۸۶)^۷ در بازی های خانگی با توجه به عوامل و متغیرهای موقعیتی اجرا شد. عوامل و متغیرهای مورد بررسی در این تحقیق،

1 - Johnson & Day

2 - Underwood & Whitwood

3 - Lindroth

4 - Huang et al

5 - Jones et al

6 - S-Thomas et al

۷ _ این تیم از سال ۸۷ با عنوان داماش گیلان در لیگ برتر حضور داشت و هم اکنون در لیگ دسته اول کشور به رقابت می پردازد.

کلامی و بدنی بودن رفتار پرخاشگرانه و میزان بروز رفتار پرخاشگرانه با توجه به نتیجه رقابت، موقعیت تیم حریف در جدول رده بندی، نتیجه دیدار قبل، نیمه های بازی و پست های مختلف بازیکنان فوتبال است.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی و از نوع پیمایشی است و اطلاعات به صورت میدانی با استفاده از چک لیست ثبت مشاهدات رفتار پرخاشگرانه انجام گرفته است.

جامعه و نمونه آماری تحقیق

جامعه آماری تحقیق، کلیه دیدارهایی است که تیم پگاه در رقابت لیگ حرفه ای فوتبال ایران، در سال ۸۴-۱۳۸۳ به عنوان میزبان در شهر رشت برگزار کرده است. تعداد این رقابت ها ۱۵ دیدار بود و کلیه ورزشکاران این تیم جزء جامعه آماری تحقیق بودند. در تحقیق حاضر، فقط کلیه دیدارهای خانگی و تمامی ورزشکاران تیم پگاه (داماش فعلی) جزو نمونه تحقیق قرار گرفته است.

متغیرهای تحقیق

در این تحقیق، نوع پرخاشگری کلامی و بدنی، نیمه های بازی، نتیجه دیدار، نتیجه دیدار قبل، موقعیت تیم حریف در جدول و پست بازیکنان فوتبال به عنوان متغیرهای مستقل و رفتار پرخاشگرانه بازیکنان به عنوان متغیر وابسته تحقیق در نظر گرفته شد.

ابزار تحقیق

با بررسی پیشینه تحقیق و استفاده از چک لیست ثبت مشاهدات رفتار پرخاشگرانه رابرتس و همکاران (۱۹۹۹)، چک لیستی توسط محقق با نظر همکاران طرح، مربیان و صاحب نظران فوتبال برای ثبت مشاهدات رفتار پرخاشگرانه بازیکنان فوتبال تنظیم شد. پس از چند اجرای آزمایشی در مسابقات فوتبال المپیاد بین المللی دانشگاه های حاشیه دریای خزر (شهریور ۸۳، دانشگاه گیلان)، چک لیست مورد بازبینی و بررسی محققان و آموزگاران قرار گرفت و در نهایت پس از تغییرات و اصلاحات لازم (روایی محتوا) در مطالعه واقعی استفاده شد. چک لیست نهایی شامل فضایی برای درج نام تیم حریف، تاریخ دیدار، موقعیت حریف در جدول، نتیجه دیدار قبلی تیم، پست بازیکنان، نتیجه نهایی دیدار، نوع پرخاشگری، مخاطب پرخاشگری و دیگر اطلاعات مورد نیاز و مربوط به مسابقه است.

روش اجرای تحقیق و گردآوری اطلاعات

با هماهنگی دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه گیلان و اداره کل تربیت بدنی استان گیلان، مجوز لازم از هیأت فوتبال استان گیلان برای اجرای تحقیق اخذ شد و برای هماهنگی بیشتر، جلسه ای بین محقق و مدیریت مجموعه ورزشی شهید عضدی رشت قبل از آغاز فصل مسابقات تشکیل شد و با بازدید از محل استادیوم، موقعیت و مکان مناسب برای استقرار آزمونگران معین شد. با اخذ مجوز و هماهنگی هیأت فوتبال استان و فرماندهی انتظامی مستقر در مجموعه ورزشی شهید عضدی، آزمونگران در هر بازی ضمن استقرار در محل مورد نظر در استادیوم، نسبت به مشاهده و ثبت رفتارهای بازیکنان در چک لیست مذکور اقدام کردند.

آزمونگران تحقیق ۶ نفر بودند و ۴ نفر در مقطع کارشناسی و ۲ نفر در مقطع کارشناسی ارشد تربیت بدنی و علوم ورزشی مشغول به تحصیل بودند. ابتدا آزمونگران در جلسه ای شرکت کرده و مفاهیم پرخاشگری و شیوه تشخیص رفتار پرخاشگرانه را مرور کردند و سپس در یک کارگاه آموزشی، شیوه ثبت رویدادهای پرخاشگرانه به آنها آموزش داده شد. محتوای آموزش بیشتر مربوط به شواهدی بود که رفتار پرخاشگرانه کلامی و بدنی و همچنین رفتار جرأت‌مندانه را از رفتار پرخاشگرانه متمایز می کرد. برای هر پست یک آزمونگر برای مشاهده بازیکنان و اعلام رفتار مورد مشاهده به ثبت کننده و یک نفر برای ثبت رفتارها در چک لیست در نظر گرفته شد. یک نفر هم برای هماهنگی و دقت بر جریان کل بازی ناظر بود و دیگر آزمونگران را یاری می کرد. نحوه پرکردن چک لیست به این صورت بود که شماره بازیکنی که مرتکب پرخاشگری اعم از بدنی و کلامی می شد، در ستون مربوط به نوع رفتار یادداشت می شد. مشاهده رفتار بازیکنان از زمان شروع دیدار تا سوت پایان بازی صورت گرفت. همچنین ثبت رفتار پرخاشگرانه به بازیکنان داخل زمین، بدون توجه به رفتار بازیکنان ذخیره محدود شد.

روش آماری

پس از تکمیل چک لیست و جمع آوری داده ها کلیه اطلاعات از چک لیست استخراج و در جداول مخصوص تنظیم شد و با استفاده از نرم افزار SPSS . ver 13 پردازش شد. اطلاعات در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی شامل مقایسه میانگین ها با بهره گیری از آزمون های t مستقل و ANOVA در سطح $P \leq 0/05$ تجزیه و تحلیل شد.

نتایج و یافته های تحقیق

یافته های تحقیق نشان داد تیم پگاه در مجموع ۱۵ دیدار خانگی، ۵۲۹ رفتار پرخاشگرانه مرتکب شده که ۲۹۲ مورد آن پرخاشگری بدنی و ۲۳۷ مورد پرخاشگری کلامی بوده است. در هر بازی به طور میانگین $۶۳/۱۲ \pm ۳۵/۲۶$ رفتار پرخاشگرانه به ثبت رسید که رفتار پرخاشگرانه بدنی $۶/۶۷ \pm ۱۹/۴۶$ و رفتار پرخاشگرانه کلامی $۸/۳۰ \pm ۱۵/۸$ را در برمی گرفت و پرخاشگری های بدنی نیز بیشتر از پرخاشگری های کلامی اعمال شده بود. از ۵۲۹ رفتار پرخاشگرانه، ۲۷۵ رفتار در نیمه اول و ۲۵۴ رفتار در نیمه دوم مشاهده شد که در هر بازی به طور میانگین $۸/۳۲ \pm ۱۸/۳۳$ رفتار پرخاشگرانه در نیمه اول و $۶/۹۲ \pm ۱۶/۹۳$ رفتار پرخاشگرانه در نیمه دوم اعمال شده است (جدول ۱).

در نیم فصل اول، ۲۴۹ رفتار پرخاشگرانه و در نیم فصل دوم، ۲۸۰ رفتار پرخاشگرانه به ثبت رسیده که در هر بازی نیم فصل اول، میانگین $۱۱/۹۳ \pm ۳۱/۱۲$ رفتار پرخاشگرانه در نیم فصل دوم $۱۲/۵۱ \pm ۴۰$ رفتار پرخاشگرانه از سوی بازیکنان اعمال شده است، این موضوع نشان می دهد در نیم فصل دوم پرخاشگری ها (۳۱ رفتار) بیشتر از نیم فصل اول است.

Archive of SID

تیم بازی	تیم حریف	تعداد رفتار پرخاشگرانه		تعداد رفتار پرخاشگرانه		کل
		بدنی	کلامی	نیمه اول	نیمه دوم	
۱	ملوان	۱۴	۱۱	۹	۱۶	۲۵
۲	استقلال تهران	۳۰	۷	۱۶	۲۱	۳۷
۳	استقلال اهواز	۶	۱۶	۸	۱۴	۲۲
۴	فجر	۱۳	۳	۱۱	۵	۱۶
۵	سایپا	۱۶	۸	۱۱	۱۳	۲۴
۶	پرسپولیس	۳۱	۲۰	۲۲	۲۹	۵۱
۷	ذوب آهن	۲۳	۲۱	۱۸	۲۶	۴۴
۸	برق	۱۸	۱۲	۲۱	۹	۳۰
۹	پیکان	۱۶	۱۵	۱۸	۱۳	۳۰
۱۰	شموشک	۱۶	۸	۱۳	۱۱	۲۴
۱۱	صبا باتری	۲۴	۲۵	۲۱	۲۸	۴۹
۱۲	ابومسلم	۲۲	۲۷	۳۲	۱۶	۴۹
۱۳	سیاهان	۲۶	۲۸	۳۵	۱۹	۵۴
۱۴	پاس	۲۰	۲۷	۲۷	۲۰	۴۷
۱۵	فولاد	۱۷	۹	۱۲	۱۴	۲۶
شاخص آماری	مجموع	۲۹۲	۲۳۷	۲۷۵	۲۵۴	۵۲۹
	میانگین در هر	۱۹/۴۶	۱۵/۸	۱۸/۳۳	۱۶/۹۲	۳۵/۲۶
	انحراف معیار	۶/۶۷	۸/۳۰	۸/۳۲	۶/۹۲	۱۲/۶۲
	حداقل در هر بازی	۶	۳	۸	۵	۱۶
	حداکثر در هر بازی	۳۱	۲۸	۳۵	۲۹	۵۴

جدول ۱: میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان تیم پگاه در طول فصل و نیمه‌های بازی (داده‌های خانگی)

۱۰۸

جدول ۲. مقایسه میزان بروز رفتار پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان پگاه در دو نیمه بازی های نیم فصل اول

و دوم

حداکثر	حداقل	انحراف معیار	میانگین پرخاشگری در هر بازی	نیمه بازی (پرخاشگری بدنی + کلامی)		نوع رفتار پرخاشگرانه		نیم فصل
				اول	دوم	کلامی	بدنی	
۵۱	۱۶	۱۱/۹۳	۳۱/۱۲	۱۳۳	۱۱۶	۹۸	۱۵۱	اول
۵۴	۲۴	۱۲/۵۱	۴۰/۰۰	۱۲۱	۱۵۹	۱۳۹	۱۴۱	دوم

بررسی دقیق اطلاعات جدول ۲، نشان می دهد که تعداد رفتار پرخاشگری بدنی بازیکنان در نیم فصل دوم (۱۰ رفتار) کاهش یافته است، در صورتی که تعداد رفتار پرخاشگری کلامی آنان در نیم فصل دوم به طور چشمگیری (۴۱ رفتار) زیاد شده است. به عبارت دیگر، با کاهش پرخاشگری بدنی در نیم فصل دوم، پرخاشگری کلامی افزایش یافته است. همچنین تعداد کل رفتار پرخاشگرانه در نیمه دوم بازی های نیم فصل اول، افزایش (۱۷ رفتار) و در نیمه دوم بازی های نیم فصل دوم (۳۸ رفتار) کاهش یافته است. به طور کلی، تعداد پرخاشگری های نیمه اول (۲۷۵ رفتار) در مجموع دو فصل بیشتر از نیمه دوم (۲۴۵ رفتار) است.

بیشترین میانگین پرخاشگری در بازی های با نتیجه مساوی و پس از آن در بازی های با نتیجه باخت و برد بود (جدول ۳).

جدول ۳. میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه با توجه به نتیجه بازی

حداکثر	حداقل	انحراف معیار	میانگین پرخاشگری	تعداد بازی	شاخص آماری
					نتیجه
۳۰	۲۲	۵/۶۵	۲۶/۰۰	۲	برد
۵۴	۲۵	۱۰/۱۷	۴۴/۶۶	۶	مساوی
۵۱	۱۶	۱۱/۳۶	۲۹/۸۵	۷	باخت

بیشترین میانگین پرخاشگری در مقابل تیم های میانه جدول و پس از آن در مقابل تیم های بالای جدول و پایین جدول مشاهده شده است (جدول ۴).

جدول ۴. میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه با توجه به موقعیت حریف در جدول رده بندی لیگ

شاخص آماری	تعداد بازی	میانگین پرخاشگری	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
نتیجه بالایی جدول	۵	۳۶/۴۰	۱۱/۵۴	۲۴	۵۱
میانه جدول	۴	۴۱/۷۵	۱۳/۲۰	۲۲	۴۹
پایین جدول	۶	۳۰/۰۰	۱۲/۹۱	۱۶	۵۴

بازیکنان تیم پگاه در بازی هایی که دیدار هفته قبل از دیدار خانگی شان را باخته بودند، به طور میانگین رفتار پرخاشگرانه بیشتری نسبت به دیدارهایی داشتند که در هفته قبل مساوی یا برنده شده بودند (جدول ۵).

جدول ۵. میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه با توجه به نتیجه دیدار قبلی

شاخص آماری	تعداد بازی	میانگین پرخاشگری	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
نتیجه هفته قبل					
برد	۱	۳۱	—	—	—
مساوی	۸	۳۴/۷۵	۱۴/۴۷	۱۶	۵۴
باخت	۶	۳۶/۶۶	۱۲/۰۹	۲۴	۵۱

در هر دو نوع پرخاشگری بدنی و پرخاشگری کلامی و همین طور مجموع پرخاشگری های بدنی و کلامی، بازیکنان پست هافبک بیشترین میانگین پرخاشگری و پس از آن به ترتیب بازیکنان پست دفاع و حمله بیشترین پرخاشگری را داشتند و کمترین پرخاشگری بدنی، کلامی و مجموع بدنی و کلامی از سوی دروازه بان ها اعمال شده است. در مقایسه پرخاشگری های کلامی و بدنی، دروازه بان ها و مهاجمان بیشتر پرخاشگری کلامی، و مدافعان و هافبک ها بیشتر پرخاشگری بدنی را مرتکب شده اند (جدول ۶).

جدول ۶. میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه در پست های مختلف فوتبال

نوع رفتار	بدنی				کلامی				کل			
	پست شاخص آماری	دروازه بان	دفاع	هافبک	حمله	دروازه بان	دفاع	هافبک	حمله	دروازه بان	دفاع	هافبک
میانگین	۰/۱۳	۸/۰۰	۹/۵۳	۱/۸	۰/۵۳	۵/۲۶	۶/۴۰	۳/۱۳	۰/۶۶	۱۳/۲۶	۱۵/۹۳	۴/۹۳
انحراف معیار	۰/۵۱	۳/۸۱	۴/۹۲	۱/۵۲	۰/۷۴	۳/۴۷	۳/۸۳	۲/۷۷	۱/۱۱	۶/۳۱	۷/۰۶	۳/۰۵
حداقل	۰	۱	۲	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۶	۶	۰
حداکثر	۲	۱۵	۲۰	۵	۲	۱۳	۱۰	۱۳	۴	۲۶	۳۱	۱۱

بیشترین پرخاشگری کلامی نسبت به داور و پس از آن به ترتیب به کمک داور، هم تیمی، حریف و تماشاگر اعمال شده است. بیشترین پرخاشگری بدنی نسبت به حریف و پس از آن نسبت به هم تیمی و داور اعمال شده است. در این تحقیق پرخاشگری بدنی نسبت به کمک داور و تماشاگر به ثبت نرسیده است. در مجموع پرخاشگری کلامی و بدنی نیز بیشترین پرخاشگری نسبت به حریف و پس از آن به ترتیب نسبت به داور، هم تیمی، کمک داور و تماشاگر اعمال شده است (جدول ۷).

جدول ۷. میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان تیم پگاه نسبت به افراد مختلف

نوع رفتار	بدنی				کلامی				کل				
	حریف	هم تیمی	داور	کمک داور	تماشاگر	حریف	هم تیمی	داور	کمک داور	حریف	هم تیمی	داور	تماشاگر
مخاطب	۱۸/۶۶	۰/۶۰	۰/۲۰	-	-	۱/۰۶	۲/۹۳	۸/۴۰	۳/۳۳	۱۹/۷۳	۳/۵۲	۸/۱۶	۳/۳۳
شاخص آماری	۶/۵۸	۱/۴۰	۰/۵۶	-	-	۱/۱۶	۲/۲۱	۵/۹۰	۲/۶۹	۶/۴۱	۲/۳۵	۵/۹۰	۲/۶۹
میانگین	۶	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۸	۰	۰	۰
انحراف معیار	۳۱	۴	۲	۱	۱	۲	۸	۲۰	۱۰	۳۳	۸	۲۰	۱۰
حدافل	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حداکثر	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

تجزیه و تحلیل فرضیه های تحقیق در سطح معناداری $P < 0/05$ نشان داد، بین رفتار پرخاشگری بدنی و کلامی بازیکنان، بین رفتار پرخاشگرانه بازیکنان در دو نیمه اول و دوم بازی، بین رفتار پرخاشگرانه بازیکنان با توجه به نتیجه دیدار قبل و همچنین بین رفتار پرخاشگرانه بازیکنان و رتبه حریف در جدول رده بندی لیگ تفاوت معنی داری وجود نداشت، به عبارت دیگر، بازیکنان تیم پگاه بدون توجه به دو نیمه بازی یا نتیجه دیدار قبل تیم خود و رتبه تیم حریف، تقریباً پرخاشگری بدنی و کلامی یکسانی داشتند. البته، تفاوت رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان هافبک از دیگر پست ها بیشتر و معنی دار بود و بازیکنان این تیم در زمان نتیجه مساوی بیشتر از نتیجه برد یا باخت، پرخاشگری داشتند.

بحث و نتیجه گیری

بررسی دقیق پرخاشگری در ورزش با کنترل منابع پرخاشگری مانند ورزشکاران، تماشاگران، مربیان و همراهان تیم، امکان پذیر است، ولی با توجه به دشواری چنین متغیرهایی در تحقیق به طور معمول بررسی به یکی از عوامل پرخاشگری محدود می شود. با اینکه هدف تحقیق حاضر، مقایسه انواع رفتارهای پرخاشگرانه تیم فوتبال پگاه با توجه به موقعیت های مختلف مسابقه بود، ولی امکان مشاهده مسابقات این تیم در دیدارهای خارج از خانه برای محقق وجود نداشت. این موضوع را می توان از محدودیت های اساسی تحقیق در تعمیم نتایج در نظر گرفت با وجود این، از نتایج حاضر می توان برای شناخت بیشتر فرایندهای رفتاری و تحقیقات کامل تر استفاده کرد. بررسی رفتارهای پرخاشگرانه بدنی و کلامی بازیکنان نشان داد که بین پرخاشگری بدنی و کلامی تفاوت معنی داری وجود ندارد. با اینکه فوتبال، ورزشی پر برخورد و درگیرانه محسوب می شود، انتظار می رفت که تعداد رفتارهای پرخاشگرانه بدنی بیشتر از کلامی باشد، ولی نبود تفاوت معنی دار بین دو نوع پرخاشگری بدنی و کلامی و نزدیک بودن تعداد پرخاشگری کلامی به پرخاشگری بدنی، شیوع زیاد پرخاشگری کلامی را به ویژه در نیم فصل دوم در بین بازیکنان نشان می دهد. با توجه به اینکه بیشتر پرخاشگری های کلامی نسبت به داور اعمال شده است، این موضوع را می توان با نظریه ناکامی - پرخاشگری توضیح داد. در این نظریه، اگر شخصی ناکام شود و نتواند پاسخ پرخاشگرانه به شخصی بدهد که مانع دستیابی وی به هدف مورد نظر شده است، پیش بینی می شود که این پاسخ به شخص دیگری منتقل شود (۳، ۵). بنابراین، ناکامی به شکل پرخاشگری کلامی به داور منتقل می شود. این موضوع با توجه به کاهش قوای جسمانی تیم در نیمه دوم و مشخص شدن نتیجه تقریبی بازی و فشار تماشاگران در بازی خانگی پگاه قابل توجیه است.

بین رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان در نیمه اول و دوم تفاوت معنی داری مشاهده نشد. این یافته با نتایج پژوهش واعظ موسوی و همکاران (۱۳۸۲) همخوانی دارد. آنها دریافتند که بین رفتار پرخاشگرانه در کوارترهای بازی بسکتبال تفاوت معنی داری وجود نداشت. نتایج تحقیق حاضر با نتایج کالن و کالن (۱۹۷۵) و ویدمایر و برچ (۱۹۸۴) مغایرت دارد. این موضوع نشان می دهد که احتمال بروز رفتار پرخاشگرانه بازیکنان در هر دو نیمه بازی و با توجه به شرایط مختلف رقابت وجود دارد. با توجه به اینکه شکست ها و مساوی های تیم پگاه در دیدارهای خانگی زیاد بود و امتیازهای بسیاری را از دست داده بود، انتظار می رفت که به موازات پیشرفت بازی در نیمه دوم و بر اساس نظریه ناکامی - پرخاشگری، تعداد پرخاشگری ها بیشتر باشد، ولی شاید به دلیل نداشتن انگیزه لازم و تلاش مضاعف در بین بازیکنان برای جبران عقب ماندگی و ناکامی تیمی، میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه و در دو نیمه تفاوتی نداشته است.

بین رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان تیم پگاه با توجه به نتیجه مساوی و باخت تفاوت معنی داری وجود داشت و این رفتارها در نتیجه مساوی بیشتر بود. اگر کسب یک امتیاز ناشی از نتیجه مساوی برای تیم پگاه،

پیروزی در نظر گرفته شود، این یافته با پژوهش های ویدمایر و برچ (۱۹۸۴)، هاتون و جانسون، الیگو و توتکو (۱۹۶۵)، کان (۱۹۶۶)، سینگر (۱۹۶۹)، آلبرچ (۱۹۷۹)، کالن و کالن (۱۹۷۵) و فالکنر (۱۹۷۴) همخوانی دارد (۲۴). کلیه این پژوهش ها به پرخاشگری بیشتر تیم های برنده اشاره داشته اند. اما اگر از دست دادن دو امتیاز ناشی از مساوی در بازی خانگی که امتیازی برای هر تیم محسوب می شود، شکست در نظر گرفته شود، این یافته با پژوهش های کیلاشکی (۱۳۷۹)، واعظ موسوی و همکاران (۱۳۸۲)، ولکامر (۱۹۷۱)، پیلز (۱۹۷۹)، باکر و همکاران (۱۹۹۰)، لی فبر و پاسر (۱۹۷۴) و برکوویتز (۱۹۷۲) همخوانی دارد. نتایج این پژوهش ها به پرخاشگری بیشتر تیم ها در زمان شکست اشاره داشته اند (۷، ۴، ۳، ۱۷). البته توماس و همکاران (۲۰۰۶) شیوع بیشتر رفتارهای پرخاشگرانه را بازی های دور از خانه گزارش کرده اند (۲۲) که در مورد تیم پگاه این دیدارها بررسی نشده است. همچنین بخشی از نتیجه تحقیق جونز و همکاران (۲۰۰۵) در مورد تیم های راگی با تحقیق حاضر همخوانی دارد (مقایسه دو نیمه بازی)، ولی از نظر نتیجه رقابت، این همخوانی مشاهده نمی شود (۱۸).

چون بین رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان با نتیجه دیدار قبل تفاوت معنی داری وجود نداشت، احتمال می رود شکست، پیروزی یا مساوی دو هفته قبل تأثیری در میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان نداشته است. مقایسه پرخاشگری بازیکنان و رتبه حریف در جدول رده بندی لیگ نیز تفاوت معنی داری را نشان نداد، یعنی تفاوتی در پرخاشگری بازیکنان در بازی با تیم های بالای جدول، میانه جدول یا پایین جدول وجود نداشته است. این موضوع نشان می دهد که بازیکنان در بازی با تیم های صدر جدول، همان حساسیت را در رقابت با تیم های میانه یا پایین جدول داشتند. رتبه حریف در جدول رده بندی لیگ نیز نقشی در میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان نداشته است. نتایج این تحقیق با یافته های ولکامر (۱۹۷۱)، و کیلاشکی (۱۳۷۹)، مغایر بود، اما با نتایج تحقیقات لیث (۱۹۹۰) و کاکس (۱۹۹۸) همخوانی داشت. لیث و کاکس بین رتبه تیم در جدول و پرخاشگری ورزشکاران ارتباط معنی داری پیدا نکردند (۱۷).

تفاوت رفتارهای پرخاشگرانه بازیکنان پست های مختلف فوتبال نشان داد که تفاوت معنی داری بین پست های مختلف وجود دارد. این موضوع با یافته های ویدمایر و برچ (۱۹۷۴) و جانسون و دی (۱۹۷۹) همخوانی دارد (۲۳، ۲۴). در این تحقیق، بازیکنان هافبک و دفاع بیشترین پرخاشگری کلامی، بدنی و مجموع کلامی و بدنی را نسبت به دیگر پست ها از خود بروز دادند و دروازه بان ها نیز کمترین پرخاشگری کلامی، بدنی و مجموع کلامی و بدنی را داشتند. شاید یکی از دلایل معنی دار بودن تفاوت رفتارهای پرخاشگرانه هافبک ها و مدافعان نسبت به دیگر پست ها، زیاد بودن مدت گردش توپ در میانه میدان و منطقه دفاعی باشد، به عبارت دیگر، احتمال می رود بیشتر زمان بازی در میانه میدان و منطقه جریمه جریان داشته و فشار تیم ها در دو منطقه زیاد بوده است. شاید فشاری که از سوی کادر فنی تیم روی بازیکنان این دو پست برای پیروزی در رقابت های تن به تن و عدم عقب نشینی در درگیری های جسمانی اعمال شده، موجب تقویت و افزایش سطح رقابت و

به دنبال آن افزایش میزان بروز رفتارهای پرخاشگرانه شده است. البته دلیل محتمل دیگر، تراکم بیشتر بازیکنان در این دو پست است. با توجه به اینکه تیم پگاه در اغلب بازی ها و سیستم های ۲-۴-۱، ۱-۵-۴، ۱-۶-۳ بازی کرده است و پست هافبک و دفاع بیشترین تعداد بازیکنان را نسبت به دیگر خطوط دارد، بنابراین منطقی به نظر می رسد که رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری هم داشته باشد. به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد که عامل نتیجه و پست های مختلف فوتبال، موجب بروز تفاوت معنی دار در پرخاشگری ورزشکاران شده است. بنابراین مربیان و دیگر کادر فنی و سرپرستی تیم باید در هدایت عملکرد فردی و گروهی ورزشکاران از راهبرد های مناسب مدیریت رفتار هنگام نتیجه مساوی یا در رقابت های نزدیک و همچنین در توجه به بازیکنان پست هافبک استفاده کنند. با توجه به اینکه بیشترین پرخاشگری کلامی به داور اعمال شده است، به آموزش مسائل روان شناختی و جامعه شناختی داوران نیز توجه داشته باشند تا آنها توانایی و مهارت لازم برای مدیریت رفتار بازیکنان در زمان بروز پرخاشگری را داشته باشند.

منابع و مآخذ

۱. آکبوم، بیورن. (۱۳۷۴). "فوتبال"، ترجمه محمد خیبری و همکاران، تهران، انتشارات کمیته ملی المپیک.
۲. الله قلی پور، مسعود. (۱۳۷۷). "مقایسه پرخاشگری بین جوانان ورزشکار رشته های بسکتبال، کاراته، بوکس و غیرورزشکار شهر بابل"، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
۳. برد، آن ماری و کریپ، برنت، کی. (۱۳۷۰). "روان شناسی و رفتار ورزشی". ترجمه حسن مرتضوی، تهران، انتشارات سازمان تربیت بدنی، چاپ اول.
۴. جی بول، استفن. (۱۳۷۷). "روان شناسی ورزشی"، ترجمه پرستو اصلو و سوری کشگر، انتشارات دانشگاه الزهرا (س)، چاپ اول.
۵. رحمانی نیا، فرهاد. (۱۳۸۱). "مبانی روانی - اجتماعی در تربیت بدنی"، انتشارات وارسته، چاپ اول.
۶. رفعت، رویا. (۱۳۸۲). "بررسی رابطه رفتار پرخاشگرانه دختران دانش آموز بسکتبالیست با نتایج بازی در مسابقات جوانان"، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید رجایی، چاپ اول.
۷. کیلاشکی، رشاد. (۱۳۷۸). "بررسی عوامل پرخاشگری در میداین ورزشی از دیدگاه تماشاگران، ورزشکاران و متخصصین تربیت بدنی"، رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان.
۸. محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۸۳). "وندالیسم (مبانی روان شناسی اجتماعی، جامعه شناسی و روان شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب شناسی و کژ رفتاری اجتماعی)"، تهران، انتشارات آن، چاپ اول.

۹. هاووس ورت، استیون دی، جفریز، استیفن. (۱۳۷۷). "راهنمای مربیان فوتبال کودکان و نوجوانان"، ترجمه وازگن میناسیان، تهران، انتشارات سازمان تربیت بدنی، چاپ اول.
۱۰. واعظ موسوی، محمدکاظم؛ شجاعی، معصومه؛ سمندر، غلامرضا. (۱۳۸۲). "توصیف رفتار مربیان در مسابقات دسته جمعی المپیاد دانش آموزی و بررسی رابطه آن با رفتار پرخاشگرانه بازیکنان"، حرکت، شماره ۲۰، ص ۵-۲۲.
۱۱. واعظ موسوی، محمدکاظم؛ کاشف، مجید؛ رفعت، رویا. (۱۳۸۳). "بررسی رابطه پرخاشگرانه دختران دانش آموز بسکتبالیست با نتایج بازی در مسابقات جوانان، فصل نامه نیرو و نشاط"، دفتر ۱۲، شماره ۳، ص ۲۰-۹.
12. Coaley, J.(1999). "Sport in society (5th Ed) . St. Louis; Mosby – Year book.
13. Folkesson, P., NY berg, C. Archer, T. & Norlander, T. (2002). "Soccer referees experience of threat and aggression: effects of age, experience, and life orientation on outcome of copying strategy. *Aggressive behavior*, 28 (4), PP:317-327.
14. Friman Margareta, Nyuberg Class : & Norlander Torsten (2004). "Threats and Aggression Directed at soccer referees : An Empirical phenomenological psychological study, *The Qualitative Report*, V.,N.4, 652-672, www.nova.edu/ssss/QR/QR-4/freman.
15. Gill, D.L, (2000). "Psychological Dynamics of sport and exercise , champaign", IL: Human Kinetic CO, 2nd Ed.
16. Huang, DR Cherek, & SD lane (1999). "Laboratory measurement of aggression in high school age athletes : Provocation in a nonsporting context". *Psychological Reports*, 85(3Pt2):PP:1257-62.
17. Jarvis . M. (1999). "Sport psychology", London, Routledge Publication.
18. Jones Marc V, Bray Steven R, & Oliver Stephen (2005). "Game location and Aggression in Rugby League". *Journal of Sport Sciences*, Vol. 23.N. 4. PP:387-3.
19. Maxwell, J. (2004). "Rumination : antecedent of aggression", *Journal Psychology of Sport and Exercise* , 5, PP:276-289.
20. Pfister R. & Coulomb G. (1998). "Aggressive behaviors in soccer as a function of competition level and time; a field study". *Journal of Sport behavior*.

21. Roberts .G. C. Spink . K.S, Pemberton. "Learning experience in sport psychology", 2Ed, Human Kinetics.
22. Thomas , C.Reeves & A Smith (2006). "English soccer teams aggressive behavior when playing away from home". *Perceptual and motor Skills* , 102(2); PP:317-320.
23. Widmeyer, Birch, (1997). "The relationship between aggression and performance in outcome in hock", *Canadian Journal of Applied Sport Sciences* 4: PP:91-94.
24. Widmeyer, N.W. (1996). "Aggression performance relationship in sport", in Silva .J. (ed). *Psychological Foundation of Sport*. Champaign IL, Human Kinetics Publication.

Archive of SID